

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת משפטים

משפט אנושי ו'חוקי האלקים'

אסור לדון בערכאות של גויים, אפילו כאשר בדין הזה הם דנים כמו חוקי התורה. הסיבה לכך שב'חוקי האלקים' ה' הוא זה שנותן ערך לכל דבר במציאות, ולא האדם

שלום לידידינו היקרים!

רגיל על הפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" אומר רש"י בשם חכמינו "לפניהם ולא לפני גויים", אפילו אם הגויים דנים בדין הזה כמו התורה. מסביר רש"י שמי שהולך לדון בפני גויים מחלל את ה', ומייקר את העבודה זרה, שעל פי חוקיה דנים הגויים אליהם הוא הולך.

לפי פירוש רש"י היה אפשר לחשוב שאם הולכים לדיינים שדנים לפי שכל אנושי, ולא לפי חוקים של עבודה זרה - אין בכך בעיה. אבל באמת ההלכה היא שאסור לדון לפני ערכאות של נכרים, גם כאשר אותם נכרים אינם עובדי עבודה זרה. למה אסור לדון אצל גויים שדנים על פי שכל אנושי, ולמה זה אסור אפילו אם בדין הזה הגויים דנים כמו התורה?

משפט של גויים מוציא מידי גזלן

הגמרא בבבא קמא (קיד, א) אומרת שאם אדם נגזל על ידי גזלן יהודי הוא בדרך כלל מתייאש ממה שגזלו ממנו, ולעומת זאת אם אדם נגזל על ידי גזלן גוי בדרך כלל הוא לא מתייאש. הסיבה לכך היא שגויים דנים "בגאווה ובזרוע" (רש"י שם), ו"הבעלים יודעים שהגויים מחזירין מיד הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל אלא בראיות רעועות ובאומד הדעת" (רמב"ם גזילה ואבידה ו, ג, וראה רש"י על הגמרא שם).

היה אפשר לחשוב לפי הגמרא הזו, שעדיף לדון דווקא לפני דיינים גויים. כלומר לא רק בדינים שבהם דיינים גויים דנים כמו התורה היה אפשר לחשוב שאפשר ללכת אליהם, אלא אפילו כאשר הם לא דנים כמו התורה, אלא לפי שכל אנושי, היה מקום לומר שעדיף ללכת לפני דיינים גויים, כיוון שדיינים גויים מתקנים עוולות ומצילים עשוק מיד עושקו ביתר קלות מאשר דייני ישראל.

אם כן, מתעצמת השאלה שנשאלה בהתחלה: למה לא ללכת לדון לפני דיינים גויים?

משפט של גויים - לתיקון עוולות, משפט של יהודים - לדעת את רצון ה'

התשובה היא שיש הבדל מהותי בין משפט של גויים, משפט של שכל אנושי, למשפט של יהודים:

במשפט שבו דנים על פי שכל אנושי, המשפט נועד להציל מעוולות. מי שלומד משפט מסתכל על המציאות, ובודק אילו קשיים או מריבות ודיונים עולים מהמציאות, ואילו עוולות עלולות לעלות מהמציאות, ופוסק את המשפט לפי השאלות והבעיות שמתעוררות מן המציאות.

אבל כאשר יהודים לומדים משפט, לומדים את פרשת משפטים או סדר נזיקין או שלחן ערוך חושן משפט, הם לא לומדים כך. יהודים לא לומדים משפט כדי לדעת איך לתקן את המציאות, אלא כי המשפט עצמו יקר בעיניהם. לכן גם אנשים שהם לא משפטנים ולא מתכוונים להיות משפטנים לומדים מסכת בבא קמא ושלחן ערוך חושן משפט וכדומה. כאשר יהודים לומדים משפט הם רוצים שיהיה להם חוש בצדק מצד עצמו, ויותר מכך, הם רוצים לדעת מה ה' רוצה ואיך ה' מסתכל על המציאות.

כאשר יהודים קוראים את פרשת משפטים, הם רואים איך ה' מתייחס לרכוש, ואיך ה' מתייחס לנזקים וכו', וזה נקרא משפט. צורת ההתייחסות של ה' לכל דבר במציאות, היא זו שנותנת לכל פרט את הערך שלו ואת המקום שלו ביחס לדברים אחרים ולערכים אחרים, ולימוד ההתייחסות של ה' לעולם נקרא משפט. משפט כזה נקרא "חוקי האלקים", כפי שאומר משה רבינו בתחילת פרשת יתרו "והודעתי את חוקי האלקים ואת תורותיו".

משפט לפי שכל אנושי מרבה עוולות

כאשר אדם דן לפי השכל האנושי בלבד, והסיבה שבשלה הוא נזקק לדון היא תיקון עוולות בלבד, ולא השאלה מהי ההתייחסות של ה' למציאות, עצם ההתייחסות הזו למשפט יוצרת עוולות. שכן כאשר התפקיד המשפט הוא תיקון עוולות בלבד, פירושו של דבר שהאדם יכול לעשות ככל העולה על רוחו, כל עוד הוא לא פוגע במישהו אחר. צורת ההתייחסות של המשפט האנושי למציאות מחנכת את האנשים שהמטרה של כל אדם היא לקחת כמה שיותר בשביל עצמו, אלא אם כן זה פוגע באחרים, כמו למשל 'זכויות הפרט' וכדומה.

במשפט על פי שכל אנושי מה שנותן ערך וחשיבות לכל דבר זה הרכושנות של האדם: המשפט בוחן כמה הדבר חשוב לאדם, ועד כמה הוא מעורר את התאוה של האדם, וכמה יכאב לאדם אם יקחו לו זאת וכדומה, ולפי זה קובע את החוקים. כיוון שהאדם הוא זה שנותן את הערך למציאות, האדם גם מרגיש שהוא יכול לקחת וטוב שהוא יקח מה שהוא רוצה מהמציאות, אלא שעליו לשים לב שיש גם אנשים נוספים שעליו להתחשב בהם.

לעומת זאת כאשר המשפט הוא לפי חוקי התורה, מה שמייקר את המציאות זה לא הרכושנות והתאוותנות של האדם, אלא היחס של ה'. כל דבר מקבל את הערך שלו לפי איך שה' מתייחס אליו בתורה, ועל כל אדם לקחת מהמציאות לפי השאלה האם זה טוב בעיני ה' או לא, ולא רק לפי השאלה האם זה פוגע באחרים או לא.

לכן חלק מהתפקיד של בית הדין הגדול בירושלים הוא לקבוע הלכה, ולא רק לדון ולהכריע בדיונים בין אנשים, כפי שכותב הרמב"ם (ממרים א, א) "בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל". כי משפט התורה לא

בא לתקן עוולות כחלק מבעיות שמתעוררות מהמציאות, אלא בא להגיד את רצון ה', וזה מה שמתקן את העוולות.

משפט שבו השופט קובע את הדין על פי הסבירות של השכל האנושי שלו, ולא לפי יחס מדוקדק של רצון ה' - יכול לפעמים להוציא מגזלן ביתר קלות, אבל גורם לשופט לעשות במציאות ככל העולה על רוחו. כשם שמערכת משפט שהולכת לפי השכל האנושי מחנכת את האנשים בחברה לרכושנות, כך היא מחנכת את השופטים ל"רכושנות", כלומר לחשוב שהמשפט הוא שלהם, והם יכולים לקבוע את החוקים על פי רצונם וכבודם ועמדותיהם.

לפי כל זה מובן למה לא הולכים לערכאות של גויים, אפילו בדין שבו הם דנים בדומה לחוקי התורה: כאשר האדם הולך למשפט שבו דנים לפי השכל האנושי, הוא הופך את השכל האנושי להיות כמו עבודה זרה, ואומר שהיחס של השכל האנושי למציאות חשוב יותר מאשר היחס של ה' למציאות. לכן אסור ללכת לדינים של גויים, אפילו כאשר בדין המסויים הזה הם דנים כמו חוקי התורה.

יהי רצון שנזכה שמתן תורה יהיה מוחשי ועומד מול עינינו בצורה חזקה, כך שנרגיש שהיחס של ה' הוא זה שמייקר את המציאות ומייפה אותה, וגורם שהיחס למציאות לא יהיה יחס של רכושנות ומריבות. מתוך זה נלמד פרשת משפטים כמביאה ומבארת את היחס של ה' לכל דבר במציאות, ועל פי זה נחיה במציאות טובה ומתוקנת, מציאות שמתנהלת על פי היחס של ה' אליה.

שבת שלום!

בית 'עוד יוסף חי'

